

dat ze hun hart als een diamant stelden, be- doelt de profeet geen teeder vermaan, maar een toernooiend verwijt.

Zal 't goed zijn, dan moet ons hart zich elken morgen en elken avond op nieuw ont- sluiten, om de heilige invloeden, waarmee God ons bewerken wil, binnen te laten. Gelijk een bloemkelk dauw en zonnearme indrinkt, zoo moet ook ons hart steeds voor de invloeden des Geestes openstaan. Eer weck en teeder, dan stug en hard moet ons innerlijk wezen in de atmosfeer van het heilige verkeer. Noot af- sluiting van ons hart voor de invloeden van Boven. Steeds veel meer niet alle porren het hart voor den adem die van Boven in openstaande en zoo bewasend, doorademt, bedauwt en doorvochtigt worden door wat uit onzen God in zijn beeld kan indringen. Zóó moet ons hart voor God staan. Noot en nimmer mag ons hart aan God ontrouwen, voor Gods invloed ge- sloten en van Hem afgekeerd worden. Zoals elke grashalm, elk blad en elke bloem indrinkt wat uit lucht en bodem er op aandringt, zoo ook moet 't hart van 't kind des menschen op geen punt voor God gesloten, maar van alle zijden voor Gods invloed geopend zijn. Ons hart moet ademen uit God, en innerlijk uitelen van wat uit de Fontein des Levens op ons aanstuwt. Zoals wat de zon uitstraalt, tot door de reuten der luiken in het vertrek binnen dringt en u ver- licht, zoo ook moet in ons hart van allen kant opening na opening zijn, om in te laten wat van God op ons aandringt.

Eens, in de volzaligheid, zal 't zijn: »God in alles, en alles in en door God», en dat juist is 't, waar nu reeds uw hart biddend en verwachtend naar hogen moet.

Noot uw hart van uw God afgesloten, maar steeds uw hart door wat van God uitgaat, lie- zield.

Doch juist lijnrecht hiertegenover staat nu die innerlijke verstijving en versterking in het innerlijke wezen, als de ziel en als het hart zich in zichzelf opsluiten en toemuren, alle hooger licht uitbannen, zich zelf genoegzaam willen wezen, en teren niet op onzen God, maar op ons zelfgenoegzaam ik.

Wie geen licht in zijn slaapvertek tot wil laten, moet de luiken zoo vast ineen schuiven, dat er geen schijn zelfs van een reet overblijft. Dan alleen zal de donkerheid volkomen wezen. En om nu dit opsluiten van ons ik in on- zelf, dit in onzelf als toemuren, dit roemen in zijn zelfgenoegzaamheid, zoo volstrekt moge- lijk te maken, gebruikt Zacharia hier 't beeld van de diamant.

Staal was er toen nog niet. Steen kon harder dan ijzer zijn. En onder alle toen bekende steen was de diamant 't hardst, 't onhandel- baarst en het scherpst zich afsluitend. Een kort bezoek aan een diamant-slijperij zou er u van overtuigen kunnen, hoe stug en hard en onver- wunbaar het diamant als weerstand-biedende stof voor den slijper is. Als we de beeldspraak doorzetten, zou men zeggen kunnen, dat geen huis tegen inbraak veiliger was, dan een huis met diamanten muren en poorten. En zóó nu, zegt hier de profeet, zet de liefhebber van zijn eigen ik, die alleen van zijn ik en van geen God weten wil, zijn hart als een diamant zoo ondoordringbaar voor Gods heilige invloeden.

De volstrekte, voltooide zelfmicht, die in het eigen ik wil opgaan, en zich zelf in het eigen ik verheerlijken wil, verdampt heel 't zielbe- staan, en ten slotte is dat zielbestaan zoo ten volle hard als een diamant geworden, dat 't geen enkele heiligen invloed van God meer door- laat, en kon het, zelfs de consciëntie liefst ge- heel smoren en verstikken zou.

Zoo deed Israël. Vandaar de groote toorn van den Heere der heerschers, tot God de kinderen Israels had *weggeformd* onder de Heidenen (vers 14).

En zie nu maar om u heen, hoe 't ook nu weer bij u, zooveel niet anders toegaat. Altoos met hun ik doende, en dan *zaken*, *zaken* waarmee ze naar bed gaan, en *zaken* waarmee ze opstaan. Voor het indringen van het licht van Boven, bleef geen reet meer in de luiken van hun ziel.

En dit bekoort dan, met een bekoring die tot zelfs in het beeld van de diamant zich hier uitdrukt.

De profeet had ook kunnen zeggen: hard als ijzer, of hard als steen. De gedachte ware dezelfde gebleven. Maar de bekoring ware ge- mist. Met ijzer of steen zich elken morgen of elken avond te verlustigen, is geen beeld dat trekt. Maar juist met dat beeld van de *diamant* staat 't zoo heel anders. Het diamant, mits spiegelglad geslepen, boeit, bekoort en trekt altoos weer het zoekend oog. En juist daarom is het voor 't alleen zich zelf zoekend en be- hagend 't zoo welkenkend in zijn beduidenis.

Wie van zijn God afdoelt, zijn God vergeet, zijn ziel voor God opsluit en opgaat in zijn eigen ik en in de zaken van dat eigen ik, gaat ten slotte onder in algeheele eigenliefde. Hoe langer hoe meer wordt hij met zijn eigen ik ingesloten. Voor zijn fouten en feilen is hij ten slotte volslagen blind. In al wat aan zijn eigen ik zich uit, vindt hij iets schoons, iets waar hij zich op verheft, waarin hij zich be- roemt. En zoo komt 't dat ten slotte dit hoog- moedige, zelfgenoegzame eigen ik in eigen schat- ting het hoogste en het beste begint te zijn, tot het in 't eind op de *ik-aanbieder* den in- druk maakt van enkel glinsterend diamant te zijn.

Nu is dit van zelf bij een kind van God zoo niet. Eer heel anders. Wie van zijn God geheel afschoof en alleen in zijn eigen ik het diamant vond, is de verloren wereldling.

Toch blijft er ook in Gods kinderen na- werking van dit euvel.

Ook de verlostte ziel kan zoo slingeren op en neder. Nu eens vlak bij haar God, en dan weer zoover van haar God weggedreven, dat 't eigen ik zich voor het Heilige schuift.

De ervaring loopt hier sterk uiteen. Er zijn verkoren, die soms bijna naar de verlorenen overblijven; terwijl 't anderen slechts met een wiegelen op en neder bedriegt.

De drang moet daarom bij elk kind van God werken, 't zij sterker, 't zij minder, al naar zijn levensbestemming is.

Steeds zelf 't diamant in God gezocht, en in ons zelf nooit anders dan de spiegel, die wat van God is, weerkaatst.

Dr. A. K.

Amsterdam, 6 October 1916.

In de uitvoerige bespreking, die de *Waar- heidsvriend* van den modus vivendi-voorslag der Utrechtsche hoogleraren gaf, wordt dit als het »moefie» van dit voorstel geroemd, dat de Gereformeerden in de Hervormde Kerk zich dan zelfstandig zouden kunnen organiseren, om naar eisch van het gere- formeerde beginsel te leven. »Overal waar gereformeerden wonen, zullen dan gerefor-

meerde gemeentekerken komen met eigen bestuur en eigen levenswijze, geheel onge- richt naar de gereformeerde belijdenis, zoo wel wat de prediking betreft als ook de doops- en avondmaalsbediening, gelijk ook wat betreft het toelaten tot de belijdenis, het aannemen en afgeven van attestaties, het oefenen van tucht, enz. — Zulk een gere- formeerde gemeentekerk zou dus geheel en in alles gereformeerde kunnen leven. En deze kerken zouden samen kunnen ver- gaderen, om te bespreken wat naar uit- wijken van onze gereformeerde belijdenis en in overeenstemming met de gerefor- meerde Kerken nuttig en noodig is. Zoo'n gereformeerde kerk-gemeente zou bovendien publiek recht verkrijgen door koninklijke goedkeuring van de statuten, en alles wat zoo'n gereformeerde gemeentekerk tot stand bracht in arbeid, scholen, stichtingen enz., zou ook publiek recht ver- krijgen; het zou niet meer door stembus- stried kunnen verloren gaan, maar 't zou gereformeerd blijven.

Werd dit voorstel werkelijkheid, dan zou- den de Gereformeerden, meent de redactie, er ook in anderen zin groot voordeel van hebben. »Immers, als er een gepaste en noodake- lijke eenstemmigheid kon verkregen worden tusschen allen, die op den bodem der be- lijdenis staan, dan zouden de gereformeerde gemeenteleden overal in stad en land zeer zeker 't grootst in ledemaantal zijn. Men zou zich daar dan kunnen gewennen aan een ordelijk kerkelijk leven. Onze mannen- broeders zouden dan weer lust ontvangen om in den kerkeraad zitting te nemen. Allerlei werk zouden ze ter hand kunnen nemen. En dan zou zeker een *geordend gerefor- meerd kerkelijk samenleven*». Zelfs acht ze, dat het evenzeer in het voordeel van de Gereformeerden zou zijn, wanneer de andere groepen, zoals de ethischen, evangelischen en modernen, eveneens in gemeentekerken bijeengebracht, nu eens op eigen terrein moesten gaan werken en uit eigen beginsel moesten gaan leven. »Want dit zou zeker niet in het voordeel dezer groepen zijn. Opgesloten in hun eigen kring, zouden ze dan al spoedig in de zwakte van hun eigen beginsel en in al de armoedigheid van hun eigen kerkelijk leven uitkomen».

Dat de redactie niettegenstaande al deze voordeelen toch op grond van principieele en praktische bezwaren niet met dit voor- stel kan medegaan, is natuurlijk haar zaak. Ons doel met deze aanhalingen was dan ook niet, om een pleidooi te voeren voor het voorstel der Utrechtsche hoogleraren, maar wel om onze Gereformeerde Kerken tot dankbaarheid te prikkelen, waar ze dat alles, wat de *Waarheidsvriend* hier als zulk een heerlijk ideaal aan de Gereformeerden in de Hervormde Kerk voor ogen stelt, door de genade Gods reeds lang in werkelijk- heid bezitten mogen zonder al de gekunst- eldheid aan zulk een modus vivendi eigen.

Van zelfvoldaanheid is daarbij geen sprake.

Veeler erkennen we met den Apostel Paulus, dat we de volmaaktheid niet ge- grepen hebben en -dat menige zonde en gebrek ons aankleeft. Dat de ecclesia reformata semper reformanda blijft, belijden we van harte, en als de boete-profeeten onder ons klagen over veel wat anders wezen moest, dan buigen ook wij het hoofd en steken de hand in eigen boezem. De eerste liefde is bij velen verflauid; er dreigt gevaar niet alleen van wereldgelijkvormig- heid en van inzakking van het geestelijke leven, maar ook van verslapping in de gereformeerde belijdenis en van een dwepen met een algemeen Christendom. Maar men vergeet niet, dat zelfs het best geordende kerke- lijke leven aan zulke gevaren altoos staat bloot. Wie leest wat de Apostel Paulus schrift over den toestand in de eerste Christelijke gemeenten; wie hoort, hoe de Kerkvaders klagen over de Kerk in hun dagen; wie de klaagtonen van een Luther beluistert over de misstanden in de Protestantsche Kerk; wie de geschiedenis kent van de Kerken onzer vaders, weet, dat een vol- maakte Kerk op aarde nooit gevonden is en ook nooit komen zal.

Maar al is er ook in onze Kerken veel wat steunt tot verootmoediging, toch blijft het waar, wat de *Waarheidsvriend* zegt, dat waar een *geordend gereformerd kerkelijk leven* ge- worden wordt, een *geen* verwacht mag worden. Een zegen, dien God de Heere ook aan onze Kerken niet onthouden heeft. En bij alle klacht over eigen gebrek en tekort- koming, soeget het ons dien zegen dank- baar te erkennen; anders zouden we schuld- dig staan tegenover Hem, die dezen zegen ons schonk.

Bijbelkennis.

In een onzer liberale bladen werd onlangs de klacht geslaakt, dat »de onkunde in moderne kringen omtrent de Bijbelsche verhalen groot is».

Metterdaad is die klacht niet overdreven. Zelfs uit de liberale pers zou hiervan menig treffend beeld te geven zijn.

De oorzaak ligt natuurlijk daarin, dat men op de openbare school, zoowel de lagere als de hogere, van geen Bijbelsch onderricht meer weten wil.

En waar ook het catechetisch onderricht, van moderne zijde gegeven, slecht bezocht wordt, gelijk nog pas een modern predi- kant klaagde, en van het lezen van de Bijbel in den huisheligen kring in 't geheel geen sprake meer is, moet de onkunde omtrent de Bijbelsche verhalen wel hand over hand toenemen.

Wat degenen, die genoepen zijn om deze moderne jeugd te examineren, u desaan- gaande verhalen, grenst dan ook aan het ongelooftelijke. En dat geldt niet alleen van degenen, die de lagere volkschool bezocht hebben, maar even goed van de- genen, die de Hoogere Burgerschool of het

Gymnasium hebben afgeloopen. De meest bekende namen uit den Bijbel, zelfs van een man als den Apostel Paulus, zijn hun geheel onbekend. De mythologie der Grieken en Romeinen kennen ze; maar van de machtige historische feiten, waarvan de Bijbel ons verhaalt, weten ze niets af. Het Christendom is voor hen een naam en klank geworden; wat de Christelijke religie is en leert, kwam hun nooit ter oore.

Is het dan wonder, dat al wat nog aan den Christus vasthoudt, van de openbare school niets weten wil en in haar een bederf voor ons volksleven ziet?

Dat men ook van moderne zijde het gevaar begint in te zien, dat in deze zoogenaamd neutrale, maar in werkelijkheid anti-christ- lijke school voor ons volk schuilt, en daar- om van meer dan een hunner de roepstem uitgaat om het Bijbelsche onderwijs weer als leervak op de openbare school in te voeren, is dat ook op zich zelf een ver- blijfend teken. Het toont, hoe ook hier gevoeld wordt, dat een school zonder den Bijbel voor een natie, die nog Christelijk wil heeten, niet gaat.

Alleen komt de vraag dan terstond op, hoe en in welken geest dit Bijbelsch onder- wijs op onze openbare scholen zal moeten gegeven worden?

Denk u maar in, wat er van dit onder- wijs zou terecht komen, wanneer een man van de »Dageraad» of een socialistisch onderwijzer, die Bijbelsche verhalen aan zijn leerlingen zou vertellen!

De excommunicatie in groote steden.

De vraag is ons gedaan, of wanneer de Kerkeraad besluit, tot de afsnijding van een lidmaat der gemeente over te gaan, de uitvoering en bekendmaking van dit besluit met gebruikmaking van het daartoe voor- geschreven formulier in een gemeente, die in meer dan één kerkgebouw pleegt saam te komen, in al deze kerkgebouwen moet geschieden, dan wel slechts in één kerkgebouw, terwijl in de andere kerkge- bouwen van deze handeling alleen mede- deeling wordt gedaan. De praktijk, die in onze Kerken gevolgd wordt te dezen opzichte, is niet eenparig. In sommige Kerken wordt het excommunicatie-for- mulier slechts in één kerkgebouw voor- gelezen en in de andere kerkgebouwen hiervan alleen mededeeling gedaan; men voert als grond daarvoor dan aan, dat de excommunicatie een handeling is, die slechts éénmaal kan geschieden en dus in een kerkgebouw moet plaats vinden, terwijl in de handeling in de andere kerkge- bouwen alleen melding kan worden gemaakt. In andere Kerken acht men daarentegen, dat het excommunicatie-formulier in alle kerk- gebouwen moet worden voorgelezen, om- dat de excommunicatie voor heel de ge- meente geschieden moet. Vandaar dat men wilde weten, hoe in dit opzicht de praktijk onzer vaders was geweest, en welke van beide methoden volgens Gereformerd kerkrecht de meest juiste was.

Nu is dit vraagstuk zeker niet van prin- cipieele beteekenis, in zoverre het niet betrekking heeft op het eigenlijke besluit tot excommunicatie, dat door den Kerke- raad genomen wordt, maar alleen op de afkondiging en uitvoering van dit besluit, zoodat het meer de formeel en praktische zijde der zaak raakt. Waar nog bij komt, dat het bedoelde geval betrekkelijk zeld- zaam voorkomt, daar gemeenten, die in meer dan één kerkgebouw saamkomen, weinig zijn in getal. Maar toch willen we gaarne ook deze vraag beantwoorden.

Een bepaald voorschrift desaangaande wordt in onze Kerkenordeningen niet ge- geven, en ook is het niet gemakkelijk uit de oude notulenboeken der Kerkeraaden na te gaan, hoe onze vaders gewoon waren in deze zaak te handelen. Toch zijn er wel enkele aanwijzingen te vinden, waaruit blijkt, dat onze vaders gewoon waren de excommunicatie niet in een, maar in alle kerkgebouwen, waar de ge- meente saamkwam, te doen geschieden, en dat zij dit ook als de meest juiste methode beschouwden. Toen in 1623 de Kerkeraad te Amsterdam tien lidmaten afsneed wegens hun Remonstrantsche gevoelens, stelde de Kerkeraad daarvoor een apart formulier op, dat aan alle leeraars werd gegeven om aan de gemeente voor te lezen, zoodat de excommunicatie dus in de verschillende kerk- gebouwen plaats vond. (Koelman, Het ambt en de plichten der ouderlingen en diakenen, ed. Golverdinge, blz. 233, 234).

Als Voetius in zijn *Politica Ecclesiastica* Pars III p. 921 de vraag behandelt, of het formulier, waarmee de excommunicatie wordt uitgesproken, aan het goedvinden van ieder predikant moet worden overge- laten, dan wel door den Kerkeraad moet worden vastgesteld, geeft hij als grond voor dit laatste o.m., op dat angezien dit formulier door de verschillende dienaars in de onderscheidene kerkgebouwen van een talrijke gemeente aan iedere verzameling van geloovigen, die daarin bijeenkomt, moet meegedeeld worden, het beter is alle verschil in terminologie te vermijden en hiervoor slechts één formulier te gebruiken. Ook hieruit blijkt, dat het destijds de gewoonte was, dat de excommunicatie in alle kerkgebouwen geschiedde en dat dit zelfs door Voetius als noodzakelijk werd beschouwd.

Wat men hiertegen wel heeft aangevoerd, dat de excommunicatie een handeling is, die slechts éénmaal kan geschieden en dus in een kerkgebouw moet plaats vinden, gaat van een niet geheel juiste beschou- wing van deze handeling uit. Het eigen- lijke besluit tot excommunicatie wordt door den Kerkeraad genomen, en het- geen daarna volgt is de uitvoering en bekendmaking van dit besluit aan de gemeente. Zoodanig dan ook in het formu-

lier staat: wij Dienaren en voorgangers verklaren, dat N. N. *uitgesloten* is en mits dezen uitgesloten wordt. Eische nu deze uitsluiting uit de gemeente de aan- wezigheid van den betrokken persoon, zoo- als dit bijv. noodig is bij de bevestiging van de ambtsdragers in hun ambt of de wederopneming van een berouwhebbenden zondaar in de gemeente (waarbij door den betrokken persoon vragen moeten beant- woord worden en waarbij hij dus zelf tegen- woordig moet zijn) zoo zou deze uitvoering van de excommunicatie slechts in één kerk- gebouw kunnen geschieden, en men zich moeten tevreden stellen met mededeeling van dit feit in de andere kerkgebouwen. Maar waar dit niet het geval is en het zelfs wel zoo goed als nooit zal voor- komen, dat degene, die afgesneden wordt, daarbij aanwezig is, en hij zelf daarbij in elk geval geen enkele handeling te verrich- ten heeft, staat de zaak hier anders dan bij de wederopneming van den boetvaardigen zondaar of bij de bevestiging der ambtsdragers in hun kerkelijk ambt, en kan de handeling daarom zonder bezwaar in alle kerkgebouwen verricht worden.

En dat dit ook het meest wenschelijk is, volgt daaruit, dat de excommunicatie ter kennis van heel de gemeente moet gebracht worden en de Kerkeraad in zulk een hoogst ernstige zaak zich toch nooit zou mogen bepalen tot een mededeeling van zijn be- sluit zonder meer, maar ook de redenen zou moeten aangeven van dit besluit, en de gemeente tegelijk zou moeten zeggen, wat haar roeping is tegenover den geexcommu- nicerde, met een vermaning en waarschu- wing om voor de zonde zich te wachten. Anders zou het effect van de tuchttoefening op de gemeente niet bereikt worden. En waar dit alles nu juist den inhoud van het formulier uitmaakt, is het daarom veel beter, dit formulier dan ook in alle kerkgebouwen voor te lezen.

Natuurlijk blijft het bezwaar, dat in een groote kerk met 8 of 9 kerkgebouwen zulk een handeling dan betrekkelijk vaak zou kun- nen voorkomen. Dit bezwaar is echter een gevolg van de te groote massaliteit onzer stadskerken, en kan alleen verholpen wor- den door deze groote stadskerken te splitsen in zelfstandige kerken met eigen kerke- raden; de afkondiging door het formulier van de excommunicatie behoeft dan van zelf alleen in één kerkgebouw te geschieden.

Twee inaugureele oraties.

De nieuwbenoemde hoogleraren in de Theologie, de staatsprofessor Dr. K. H. Roessingh te Leiden en de kerkelijke hoog- leraar Dr. J. R. Slotemaker de Bruine te Utrecht hebben niet alleen op eenzelfde middag hun ambt aanvaard, maar toonen hun beider inaugureele oraties ook in zóo- verre overeenkomst, dat het gekozen onder- werp met de »cultuur», het modewoord van onzen tijd, in verband staat. Prof. Roessingh handelde over *Persoonlijkheid en Cultuur* en Prof. Slotemaker de Bruine over *Dogmatiek en Cultuur*. En beider doel was blijkbaar om de positie aan te geven, die de Theologie h. i. heeft in te nemen tegenover de cultuur van onzen tijd; de eerste richtte daarbij inzonderheid zijn oog op de *Ethiek*, de tweede op de *Dogmatiek*.

De rede van Prof. Roessingh staat uit wetenschappelijk oogpunt bezien zeker hoog. Er is hier een denker aan het woord, die met groote klaarheid en helder- heid zijn gedachten weet te zeggen; die een breeden blik heeft op de vragen van onzen tijd, en poogt met vasten gang in den schier chaotischen toestand, waarin we verkeeren, een eigen weg te vinden.

Te betreuren valt het, dat Prof. Roessingh daarbij van de autoriteit van het kerkelijk dogma of zelfs van de autoriteit van Gods Woord voor de vaststelling der normen van de Christelijke Ethiek niets weten wil. Hij erkent wel in het begin van zijn rede »de rijke kracht tot zaligheid, die van het Evangelie uitgaat», en eindigt met de verklaring, dat »het Evangelie een machtige factor tot persoonlijkheidsvorming is geweest, en evenzeer van geweldige beteekenis voor de cultuur, en dit in onzen tijd in nog veel groter mate worden moet»; maar hoe hoog hij ook de ethische beteekenis van het Evangelie stelt, hij verklaart tevens beslist, dat met een beroep op het Evangelie, zelfs met een beroep op het eigen woord van Christus in de Bergrede, voor de wetenschappelijke Ethiek niets is *uitge- maakt*. Zelfs mag de klacht niet terug- houden, dat Prof. Roessingh, waar hij het standpunt teekent door de orthodoxie ten opzichte van het gezag der Schrift inge- nommen, veeleer een caricatuur levert dan een getrouw beeld. Welke orthodoxe meent, dat »in Gods Woord de beginselen en toepassingen gereed liggen (wij cursiveren)», waaraan de bonte verscheidenheid van het bestaande gebeuren kan worden gemeten, of dat men voor het vaststellen der zede- lijke normen volstaan kan met een »ver- wijzing naar het *losse* woord van den Bijbel» (wij cursiveren), gelijk Prof. Roessingh beweert. Tegen een dergelijke opvatting van de autoriteit der Schrift is niet alleen door modernen en ethischen, maar evenzeer door de wetenschappelijke man- nen der orthodoxie protest aangeteekend, en het gaat daarom niet aan dit als het orthodoxe standpunt voor te stellen.

Veel sympathieker is ons dan ook de in- augureele oratie van Prof. Slotemaker de Bruine, omdat hier de grondwaarheden, waaruit het Christendom leeft, zooveel beslister en bezielder worden uitgesproken. Diep gevoelt ook Prof. Slotemaker de Bruine de moeilijkheden, waarvoor de tegen- woordige cultuur de Dogmatiek plaatst, maar hij wil niets weten van een dogma- loos christendom, evenmin als van een offeren van de grondgedachten van het

Christendom, om zoo den tegenstand te ontwapenen en de cultuur onzer dagen met de dogmatiek te verzoenen. »Twee dingen, zegt hij, kenmerken voor alles het christendom: de overtuiging van een scheur in de wereld door de zonde, en de overtuiging van een daad Gods ter gene- zing; zoo botst het tweemaal tegen het wezen van onze cultuur, die voor alles eenheid vraagt.» En op deze beide punten weigert het Christendom toe te geven en mag het dit ook niet doen.

In vorige eeuwen met zijn eisch van de Reformatie tegenover de humanistische verach- ting van de Renaissance. In onze dagen met zijn partij-kieren tegen scientisme en al wat het reeële der zonde verduistert. Zoo staat het in het midden der wereld, die dwcept om ontwik- keling, ontplooiing, opvoeding, vooruitgang, als een »glimmerend allium» onverteerbaar, onassimileerbaar, kwetsend. Maar het wijkt niet. En de tijden kiezen de partij van de telkens ge- minachte. Deze oorlog schreeuwt het goed recht der christelijke wereldvisie uit. Iedermaal komt een opduikend kreunend pessimisme om onver- mogen tot sociale herstelling in de literatuur en de gunstige wisseling der meeningen hetzelfde betuigen, weinig minder schel.

En naast de zonde niet het christendom Christus, den eens historisch Gegevene, in Wien verlossing is gewerkt maar zóó, dat Hij als de Onmisbare staat. Het beduidt een nieuwe bot- sing met al wat in breeden blik de wereld zien wil zoekende God, vindende God, altoos in kern hetzelfde ondanks de oneindigheid der verschei- denheden. Met een hart ruim als weinigen heeft Paulus eens aan geleerde heidenen verklaard, dat allen naar God zoeken, vragen, tasten, ge- lijk wij allen leven in Hem. Doch hij heeft daarin den aanvang begroet, niet de voltooiing; ook niet een aanvang, die uit intensie kracht tot voltooiing zich uitwerken zoude. Maar hij heeft de noodzaak van den historischen, in het vleesch verschenen Christus gesteld, eer de zoekers zouden doorbreken tot leven met God. Die voorwaarde ter zij stellen of verwaakken wordt tot dematurering van het christendom.

Hier voelt men, dat een beslist Christen aan het woord is.

En evenmin als hij, om dogmatiek en cultuur te verzoenen, de grondgedachte van het Christendom ten offer wil brengen op 't altaar der cultuur, evenmin wil hij iets weten van een omsmelting van de dogmatiek in wijsbegeerte.

Een derde weg: wordt onze cultuur niet ver- roerd met de dogmatiek, zoo deze zich om- vormen laat tot wijsbegeerte? Wie de vraag ook maar stelt, moet aanstonds gevoelen, wat ernstig probleem hij aanroert; hier is inderdaad de verzoening van religie, van christendom met wereld-denken bereikbaar. Langs dezen weg schrompelt alle berwaar tegen het christendom gaande weg samen. Niet in de feiten, maar in de idee wortelen wij dan; niet het wereldlijke, massieve, karsische, bekrompene, doch het ideale wordt ons geboden. Het is natuurlijk, dat de eeuwen door deze weg is beproefd door wie met gloeiende ziel de cultuureliefde voor God wilden winnen. Het is natuurlijk evenzeer, dat met zijn instinct van den eersten aanvang af de Kerk tegen alle gootstiek zich geketend heeft. Want het gaat niet om inzicht, maar om leven. En wij leven niet van begrippen, doch van realiteiten. Deze twee dekken elkander niet; ook gaat niet boven realiteit het begrip.

Het zal, ook zonder dat een naam ge- noemd wordt, ieder wel duidelijk zijn, tegen wien dit betoog is gericht.

Draagt het eerste, negatieve deel van zijn rede, dus een zeer scherp belijnd karakter, dit is minder het geval, wanneer hij in 't tweede deel overgaat tot wat nu de *positieve* taak der Dogmatiek moet wezen. Een heldere en duidelijke begripsbepaling van de taak der Dogmatiek ontbreekt; het allesbeheerschende vraagstuk, welke de verbinding tusschen Dogmatiek en de Schrift moet wezen, wordt zelfs niet aangeroerd; we krijgen wel veel bezwaren te hooren tegen het intellectualisme, en voorts de verklaring, dat »de Goddelijke dingen ethisch zijn» en »de waarheid een ethisch karakter draagt», maar met zulke vage en nevelachtige uitspraken komen we hier niet verder. Waarbij nog komt, dat Prof. Slotemaker de Bruine niet zoo zelden de woorden gebruikt in een zin, die zeker niet algemeen aanvaard wordt. Zoo heet het bij hem, dat »het intellect gesubordi- neerd is aan het geweten, zoodals ook ge- mood en hart dit zijn, omdat het geweten, of beter nog »conscience», onze geheele persoonlijkheid is» (blz. 17).

Toch neemt dit niet weg, dat we deze rede over het geheel niet waardeering en op de meeste punten met hartelijke instem- ming hebben gelezen. Vooral het woord, waarmede hij aan het slot zich richtte tot zijn voorganger, was eerlijken oprecht.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen van den heer R. Derksen te Zeist, van wijlen N. N. te 's Hage f 2.50; van N. N. te Rotterdam f 2.50; van N. N. te Rotterdam f 10.

Dr. J. H. HOUTZAGERS, Voorzitter.

Leerstafel.

INDARDE IN DE BRANDING. Een verhaal uit het Friese Volksleven. J. H. Kok. 1916. Kampen.

Op de achterzij van het omslag van dit boek staat: Uitgegeven door de Vereniging ter be- vordering van Christelijke Lectuur. In het daar- door gewekte vermoeden, dat in de BRANDING Christelijke Lectuur is, wordt de lezer gesterkt wanneer hij p. 257, de laatste bladzijde, opblaast. De Schrijver toch geeft daar al het ware en vingerwijzing van wat hij met zijn boek be- doelt. DEKEMA, de boer van HEEREMA-STATE, die vertelt hier, overdacht wat er in den laatste tijd, zoo in zijn persoonlijk als kerkelijk leven, gebeurd was en de slotsom zijner overdenking was toen: »Als de kinderen Gods maar getrouw zijn op de plaats hun door Hem gewezen, zal Hij zelf voor de toekomst zorgen. Want niet de menschen, maar God redt Zijn eigen rijk. Dat

geldt v zelf doe ook voo geen D verhaal, den inh van het En da Door zoo vern trachten men ool kende; het geb en in behoort Blijks dat met met 's vóór bi beoefi laatsen IN DE

Al En Wij En

en daa de brand

Uit e ook in dit ver

»brandin opatuijn schip in

Het s moet hi waar de p. 162 v teld: »N loofleve lezer da even ge

Het s gevaar, d

De to haal uit nadere t wijze va zijds Ch anderzijd vormde nistatie v daardoor in de u

Met d verhaal, h het uitb oorlog a LONGER

Op p rustige i eerste b geen a boernde broken, van den vrouw u

De Zon gen zigt vrede; u is het haasten l en, om krijen»

Die b ORKRA a leven n wijat o een chr leiding v rijken e eenzijdij het Fri anderzijd misdeeld i »Sociali tige» vat tischen

Christelij er een vereenigt is daarl gekomen

Verde volksleve als kerl waarvan »vrijzinn sche vrij sterk cot uit vers Socialism niets tot onderwij raakte er tijd, de

Op k nog ma »christel Notabele na, doch nen ver want m MEIJER, INDARDE dan wel

Ook heel Lor amsult; het laa Dr. Van toech me een gis in den l des Hee de uitw te late» hij zhet in een (p. 242) dood va

Dan zoo ran Wast het ker komen onder l een der in het zich de De vrijd dat we VERING